

Viedā saimniekošana –

Jana Skrivļa-Čevere

Vārds ‘permakultūra’ tulkojumā no angļu valodas nozīmē pastāvīga / ilgstoša kultūra / lauksaimniecība jeb ilgtspējīga / vieda saimniekošana, lasāms vietnē *www.permakultura.lv*. Pirmā asociācija daudziem droši vien ir – saimi. Bet tie nebūt nav vienīgā lieta, kas saimniekošanu padara, kā man gribētos sacīt, “permakulturālu”.

Tāpēc tapa šis raksts, lai atspoguļotu reālu cilvēku reālu pieredzi, saimniekojot pēc permakultūras metodēm.

Permakultūra – citāda filozofija un pieeja saimniekošanai

Foto no Dainas Zvejsalnicees personga arīva

DAINA ZVEJSALNIECE Rēzeknes novada Rogovkā saimnieko «Dainas Dārzieku Skolā» (Facebook ir arī viņas lapa ar šādu pašu nosaukumu). Viņa ir pabeigusi permakultūras dizaina kursus «Lejas Varicēnos», ir dārkopības pasniedzēja un rīko gan online, gan klātienēs seminārus par dažādām dārkopības tēmām un praksēm, kā iegūt «gudru» un viegli kopjamu dārzu. Lūdzu Dainu pastāstīt par to, kā viņa kļuva par aizrautīgu permakultūras filozofijas atbalstītāju, un dalīties ar kādu labu padomu šīs metodes izmantošanai savos dārzīšos.

Pastāstiet, lūdzu, par to, kā atklājāt permakultūru un sākāt saimniekot saskaņā ar tās principiem.

– Nu jau septiņus gadus mūsu saimniecība ir tūrisma apskates objekts un mana mācību klase, kur gan kopju savu dārzu, gan mācu citiem, kā to darīt ar permakultūras metodēm, un lasu lekcijas.

Kad dārzu kopu vēl ar klasiskajām metodēm, sapratu, ka vienā brīdī bērni izaug, aiziet un ti paliec viens ar savu darbu. Mazākā meita, tolaik pusaudze, tā arī pateica: «Mamma, tu gribi galīgi ar mani sabojāt attiecības? Ja netiec galā – pati vainīga, algo paligus. Kādreiz es te dzīvošu, tev sāpēs, bet es visu noplaūšu.» Tagad viņai ir jau 22, un nu viņa lepojas gan ar mammu, gan mammas darbu un puķēm, labprāt palīdz darbos. Bet toreiz es sapratu, ka nevaru piespiest nevienam darīt to, ko viņš negrib. Un, ja tā pavisam godīgi, viena vairs netiku galā.

Pirmoreiz izdzirdot par permakultūru, radās interese, un devos uz Permakultūras festivālu «Zadiņos». Tur cilvēki runāja par zemi no pilnīgi cita skatupunkta – man tā bija pavisam jauna informācija, ka zemi var citādi kopt. Skaatoties un klausoties, tobrīd man kā dārzniecei patiesībā

«Permakultūras dobes izveidošanas mērķis ir popularizēt ilgtspējīgu un ekoloģisku saimniekošanu, efektīvi izmantojot uz vietas pieejamos resursus. Līdz šim paveiktais liecina, ka neesam kļūdījušies niedru apsaimniekošanas veida izvēlē.» atzīst Guna Novika un saka lielu paldies vietējiem iedzīvotājiem, kas aktīvi piedalās permakultūras dobes veidošanā. Plašāka informācija – *www.goodwater.lv* un Facebook lapā *LIFE GoodWater IP.*»

* * *

Foto no Jolantas Bāras personga arīva

Pemā gada kabaču raža oktobrī pēc vētras augustā

JOLANTA BĀRA saimnieko Augšdaugavas novada Kalkūnes pagastā. Par savu ikdienu «Piegozēs» viņa stāsta savā Facebook lapā Laucinieka piezīmes. Lūk, Jolantas pieredze:

«Pirmos eksperimentus ar kartupeļiem sākām pirms gadiem septiņiem. Pēc izglītības esmu biologs, tāpēc uzskatu, ka lauksaimniecībai būtu pēc iespējas mazāk jāietekmē apkārtējā vide, ka būtu jāizmanto viss, kas ir izmantojams, pēc iespējas mazāk dedzinot un izmetot atkritumos. Ja ir lauku mājas, zeme, tāpat tiek grābtas la-

Mana problēma bija tītenis, kuram saknes ir metriem dziļas. Ik gadu aparat un safrēzējot, tīteni būtībā sadalīju un pavairoju. Ja līdz Jāņiem vēl kaut cik tiku galā, tad pēc Jāņiem vispār rokas necēlās ne tur iet, ne ravēt. Salīdzinot ar šīm dobēm, tagad man darba ir nesalīdzināmi mazāk, bet raža ir tikpat liela vai pat lielāka nekā bija, jo zeme ir auglīga un sačubināta. Arī tītenis paliek vārgāks, ja liec tam virsū mulču, lai gaisma netiek klāt un fotosintēzes procesi nenotiek. No tīteņa, man liekas, es nekad netikšu vaļā, bet katrā ziņā esmu ļoti labi iemācījiesies ar viņu sadzīvot.

Otra lieta, ko arī minēju, apsegta zeme neizkalst. Permakultūrā galvenais princips ir – skaties dabā un mēģini savā dārzā darīt tāpat. Bet galvenais, kas mums būtu no dabas jāmācās, – tā nenoplicina augsni. Mēs nedzīvojam tukšnesī, pie mums dabā nekur nav plikas augsnes, kas izvējo, izžūst, saplaisā, tāpēc ir svarīgi to apsegt. Ja runājam par dobēm, laba metode ir zaļmēslojuma sēšana. Visiem zināms – tiklīdz novāc sīpolus vai ko citu, divu nedēļu laikā viss aizaug ar daudzgalvi. Te labs risinājums būs, tiklīdz atbrīvojās kāda vieta, tā tūlīt iesēt zaļmēslojumu, kuru pēc tam vai nu rudenī iestrādā augsnē, vai atstāj līdz pavasarim kā sienu.

Ar ko būtu vislabāk sākt, vēloties saimniekot permakultūras garā?

– Grūti pateikt, jo katram jau ir citādāka situācija. Tas, ko gribu uzsvērt, ka, arī mūsu vecmammas un vecvecmammas mēdza likt, piemēram, salmus kartupeļos, vienkāšri nesauca to par permakultūru, bet 1985. gada žurnālā «Dārzs un Drava», piemēram, parādīta paaugstinātā dobe, kā to tagad māca permakultūrā veidot. Intensīvā lauksaimniecība, traktori bija tas, kas zirdziņus un roku darbu izēda. Mums saimniecība ir maza, traktora nav, sapratu, ka nevaru pati tikl galā ar savu mazo zemes gabaliņu, tāpēc jāsaimeicō citādi. Un es esmu ļoti priecīga, ka permakultūra pie manis atnāca.

Ja ir tā, ka nemaz neko nezini par permakultūru, pirmais, ar ko sākt, varētu būt lasīt par to un aizbraukt uz kādu saimniecību, kaut vai pie mums ciemos, lai paskatītos, kā tas izskatās dzīvē, lai būtu pārliecība, ka tas tiešām strādā. To varam saukt par izglītojošo faktoru. Nākamais, sākt pamazām darīt – kaut vai vāgu stāpni vai zemeses aplikt ar sienu, salmiem vai zāli, neatstāt zemi izravētu pliku un atvērtu gan vējiem, gan saulei. Sola karstu vasaru, apsegta zemīte noteikti dos tikai labumu. Bet uz ziemu var sasegt dobi ar zaļmēslojumu kā zaļu sedziņu. Un vērot, vai rodas patīkšana, vai nerodas, jo kādam var jau arī nepatīkt – neesam visi vienādi. Tā vienkāšri ir cita filozofija, cita domāšana, pieceja cita.

pas, pļauta zāle, ravētas nezāles – kāpēc nepamēģināt šīs organiskās vielas izmantot citādi?

Pirmajā gadā gludi izlīdzinājām iepriekšējā gada komposta kaudzi, salikām tur kartupeļus, uzlikām vēl vienu kārtu virsū, pēc tam pamazām metu virsū izravētās nezāles, vēl šo to. Un tad jūnijā, kad par tiem biju jau piemirsusi, pēkšņi skatos, re, mani kartupeļi – smuki, zaļi. Jau pirmajā gadā raža bija tīri laba.

Kartupeļus esam stādījuši arī vienkāšri pļavā – izritinot neizmantotus vecos siena ruļļus, uz tiem saliekot kartupeļus un atrullējot atpakaļ. Te galvenais, lai siena kārtā ir pietiekami bieza, lai pļavas zāle cauri neizaug.

Šādā veidā ļoti labi aug arī ķirbjauģi – ķirbji, kabači, gurķi. Tiem dobes veidojam, rudenī liekot sienu kārtu kārtām ar trušu mēslu pakaišiem, zāli un no dārza izravētajām nezālēm. Pavasarī, kad viss ir no mitruma sasēdies un patrūdējis, sataisa mazas bedrītes, ieber nedaudz jau gatavas zemītes un liek iekšā sēkļiņu, neliekot zāles kārtu virsū. Komposta un mēslu trūdēšanas siltums ķirbjauģiem ļoti patīk – strādā gluži kā sildītājs no apakšas. Pagājušogad, kad augusta sākumā bija lielā vētra, mums stādīņi bija burtiski nosisti, pliki kātiņi vien palikuši, bet līdz rudenim paspēja izaugt no jauna un ražu novācām.

Manuprāt, šādi saimniekot nemaz nav sarežģīti – nekas nav nedz jāuzrok, nedz jālaista (vien pavisam mazie stādīņi), arī vaboļu, tāpat kā gliemežu un peļu mums nav. Te, ļoti iespējams, jāsapka paldies mūsu pudelpīlēm.

Šāda saimniekošana noteikti ekonomē darbu. Protams, raža nav daudzos maišos mērāma, bet spējam nodrošināt sevi ar kartupeļiem, sevi un dzīvniekus – trušus, kazas, putnus – ar ķirbiem un kabačiem. Tāpēc noteikti iesaku mazām saimniecībām to izmēģināt, kaut vai izlīdzināt savu komposta kaudzi, salikt kartupeļšus, kad ābeles zied, uz-mest virsū apmēram 30 cm kārtiņu un vērot, kas sanāks.»

permakultūra

Permakultūra ir rūpes par dabu un cilvēkiem

Foto no Iles Mehlieces personga arīva

ILZE MEŽNIECE ir viena no Latvijas Permakultūras biedrības dibinātājiem un kopš 2022. gada arī tās priekšsēdētāja. Savā saimniecībā Augšdaugavas novada Ambeljos viņa dzīvo un darbus dara pēc permakultūras principiem. Aicināju Ili pastāstīt par viņas ceļu līdz permakultūrai, ar ko īpaša šī saimniekošana un biedrības paveikto.

Kad un kā radās ideja saimniekot pēc permakultūras metodēm?

– Ar permakultūru nodarbojos vairāk nekā 10 gadus. Bijām jauna ģimene ar trīs maziem bērniem, kad pārcēlāmies uz laukiem un uzsākām saimniekot, iekopt dārzu. Attiecīgi laika nodarboties ar ravēšanu mums, var teikt, nebija nemaz. Tas arī bija galvenais iemesls meklēt, kā varētu saimniekot, neravējot un vasārā pavadot pēc iespējas mazāk laika dobēs. Tā es pieteicos permakultūras dizaina kursiem, kas ļoti daudz ko mainīja manos uzskatos un zināšanās par dabu.

Ko tad īsti nozīmē – saimniekot permakultūras garā?

– Permakultūru definē nevis tas, kādas metodes tiek pielietotas dārzā, mājā, sabiedriskajā darbībā utt., bet gan tas, kā cilvēks kopumā attiecas pret pasauli un savu vietu tajā. Ne velti permakultūra sākas ar tādiem ētikas principiem, kā rūpes par dabu, rūpes par cilvēkiem un godīga dalīšanās ar resursiem, ko varētu dēvēt par vadlīniju būšanai par labu cilvēku.

Pieceju dzīvei permakultūras garā noteikti vislabāk raksturotu pirmais permakultūras princips. Kopumā tie ir 12 – tāds kā likumu komplekts, pēc kuriem visu sistēmu veido un būvē. Bet pirmais likums ir «Novēro un mīļē-darbojies!», un tas ir ļoti būtiski. Vispirms mēs vērojam, kā strādā daba – kā aug augi, kā lido bites, kā čivina putni, un tikai pēc tam mēģinām veikt savas korekcijas, liekot iekšā tos augus un dzīvniekus, kurus mums vajag mūsu dārza ekosistēmā.

Ar ko vislabāk sākt, ja ir vēlēšanās izmēģināt šo metodi savā saimniecībā?

– Laikam gan ar to pašu dabas un tās procesus vērošanu. Un noteikti – to pat konvencionālā lauksaimniecība ir atzinusi – neatstāt pliku augsni, jo dabā jūs to nekur neredzēsiet, visur ir zāles, skuji, veco lapu vai kāds cits segums. Mulčēšana palīdz procesiem augsnē notikt un, vērojot, kā jūsu dārzs un saimniecība reaģē uz šīm pārmaiņām, tad var mācīties jau visu citu, jo permakultūra nav tikai mulčēšana vien, kā stereotipiski varētu šķist.

Vai, jūsuprāt, permakultūras metode ir piemērota arī lielākām saimniecībām?

– Permakultūra, kā jau minēju, ir likumu un noteiktu paņēmienu kopums, kas modelē domāšanu, un to var pielietot gan mazā, gan lielākā mērogā. Tomēr viennozīmīgi nav iespējams iedot recepti, kā, apstrādājot konvencionāli, piemēram, 1000 ha kviešu sējumu, piepeši darīt to ar permakultūras metodēm. Tādas receptes nav un nebūs, jo 1000 ha kviešu ir pretrunā ar dabas procesiem. Jūs dabā nekur neredzēsiet monokultūras, visur, kur ejat, redzat polikultūras. Dabiskis mežs ir polikultūra (mēs labi redzam, kādas ir problēmas stādītiem monokultūras egļu mežiem). Arī pļava – jo tā ir dabiskāka, jo lielāka ir bioloģiskā daudzveidība. Un tas pats ir arī saimniecībā.

Ja kāds tiešām domā par permakultūru lielākā zemnieku saimniecībā, ieteiktu sākt ar mazām lietām, ar nelielu teritoriju, pārbaudīt, vērot, mijiedarboties un tad pamazām ieviest aizvien vairāk dažādu ilgtspējīgu un kompleksu risinājumu savā saimniecībā.

Viens no piemēriem, kas ir labi piemērots lielākai saimniekošanai, ir agromežsaimniecības sistēmas, kur līdzās tiek stādīti koki un lauksaimniecības kultūras. Tā var veidot meža ganības, aleju lauksaimniecību, kur starp kokiem rindām audzē graudaugus, dārzeņus vai, piemēram, ārstniecības augus. Ir pierādījies, ka no šādām sistēmām tiek gūts ievērojams gan ekonomiskais, gan vides ieguvums.

Gribu uzsvērt, ka permakultūra nav nekas ultra jauns un ekstravagants. Savulaik, kad saimniecības bija tik lielas, cik bija, un arī spēka saimniekošanai bija tik daudz, cik bija, nebija aizvien jaudīgāku traktoru utt., cilvēki īpaši piedomāja, kā rūpēties par savu zemi, par vidi, ko nodot bērniem un mazbērniem, principā domāja un zināja, kā dzīvot ilgtspējīgi.

20. gs. milzīgās urbanizācijas ietekmē ļoti daudzi aizgāja prom no laukiem, tā pazaudējot tās zināšanas, kas tika nodotas no paaudzes paaudzē. Tāpēc arī radās šī permakultūrtūras kustība, ko var dēvēt par sava veida likumu krājumu nezinīšiem – kā dzīvot laukos saskaņā ar dabu, kā saimniekot, iegūt ražu sev un vienlaikus arī atstāt vietu aiz sevis labāku, dzīvīgāku, daudzveidīgāku, auglīgāku nekā tā bija pirms tevis.

Protams, diemžēl arī laukos nav tā, ka visi būtu pārmantojuši šīs zināšanas, esam atkāpušies no daudzām tradicionālām lietām, pārņēmuši to 20. gs. sākuma «zaļās revolūcijas» filozofiju, aizraujoties ar lieliem traktoriem un ķīmiskiem mēslojumiem un augu aizsardzības līdzekļiem.

Pastāstiet nedaudz par Latvijas Permakultūras biedrību.

– Biedrība tika dibināta 2011. gadā, kad kopā sanācām pieci cilvēki, kas tikko bijām beiguši permakultūras dizaina kursus dažādās Eiropas valstīs. Biedrību dibinājām ar mērķi padarīt permakultūras idejas un informāciju par to Latvijā pieejamāku.

Mūsu biedrība ir atvērta biedrība, tajā var iestāties ikviens interesents, aizpildot pieteikšanās anketu un regulāri maksājot biedra naudu. Aktīvajiem biedriem ir nodrošināta piekļuve biedrības resursiem – diskusijām, forumiem, var piedalīties dažādos projektos, aktivitātēs, apmācībās, biedrības organizētajos pasākumos saņemot atlaides.

Šobrīd biedrībā ir vairāk nekā 200 biedru, un mūsu skaits visu laiku lēnām aug.

Arī Facebook permakultūras grupās ir daudz intere-sentu, kas nav biedri, bet regulāri lasa vai piedalās disku-sijās, viņu skaits mērāms pat vairākos desmitos tūkstošu. Tāpēc, manuprāt, var teikt, ka permakultūras kustība Lat-vijā paliek populārāka.

Kas pa šiem gadiem biedrībā paveikts?

– Šo gadu laikā esam organizējuši daudz dažādu iz-glītojošu aktivitāšu. Lielākais un ilggadējākais pasākums ir Permakultūras festivāls, kas pagājušogad notika jau 10. reizi. Tie principā ir svētki divu dienu garumā ar daudz dažādām lekcijām, darbnīcām un diskusijām par perma-kultūras tēmām.

Kopš 2016. gada biedrība ir iesaistījusies mantoto kul-tūraugu un sēklu lološanas, sēklu maiņas kustībā. Pa šo laiku ir izveidojusies spēcīga darba grupa, no dažu entuziastu tikšanās tā ir kļuvusi par visā Latvijā atpažītu un notiekošu tautas kustību, un mēs esam ļoti priecīgi, ka cilvēki apzinās, cik nozīmīgi ir mācēt pašiem audzēt kultūraugu sēklas un saglabāt savus mantotos kultūraugus.

Protams, ir daudz dažādu apmācību, darbnīcu un se-mināru par dārkopības un nu jau kādu laiciņu arī par ag-romežsaimniecības lietām. Vairāk nekā gadu nodrošinām vebinārus «Permakultūra trešdienās», kas notiek katru ne-dēļu un ir bez maksas. Tajos biedrības biedri brīvprātīgi dalās ar savām zināšanām un pieredzi.

Visus ierakstus iespējams noskatīties Latvijas Perma-kultūras biedrības *YouTube* kanālā. Tā mēs cenšamies vai-rot internetā atrodamo zināšanu kopumu par permakultūru latviešu valodā, un, domāju, te katrs atradīs sev saistošu tēmu.

– Un noslēgumā – kāds vēlējums mūsu lasītājiem... – Lai Latvijai 64 tūkstoši kvadrātkilometru permakul-tūras!

Lūdzu arī Facebook lapas *Permakultūra – ilgtspējīga saimniekošana* biedrus padalīties ar savu pieredzi. Lūk, daži stāsti:

Sandra Raudule: «Atgriezos no ārzemēm, jo sapratu, ka gribu atpakaļ uz laukiem, Latvijā, sāku kopt un atjaunot vecmammas īpašumu.

Audzēju dažādus dārzeņus, ogas, puķes utt. – viss mulčējot. Šogad iestādīti augļkoki «Meža dārza» izveidei, plānoju paplašināt arī avenu apstādījumus. Darbojos mīj-iedarbībā ar dabu, lieku pie darba visas radības, kas dzīvo apkārē – putnu sugu skaits pieaug ar katru gadu.»

Solvita Aigare: «Īsaīs variants – kartons, trušu mēsli, siens.»

Dace Saulīte: «Jūrmala. Kāds gudrs attīstītājs, ceļot daudzdzīvokļu māju, nobloķēja vietējo meliorācijas sis-tēmu. Līdz ar to dārzs pārvērtās noblietētā purvā, kuru tā kā vajadzētu par jaunu uzrakt, bet pietrūka spēka. Visu piestādīju ar ķirbiem un kabačiem, pa vidu starp stādiem visu mulčējot. Nākamajā gadā jau bija normāls, tīrs dārzs, kur auga viss iespējamais. Zem mulčas. Un tā jau 5 ga-dus.»

Sarmīte Elste: «Viss sākās kovidlaikā, sēžot karantīnā, adiju un skatījos jūtībē, kā citi kopj savus dārzus. Pirmais pamudinājums bija kāda sieviete, kas uzdeva jautāju-mu – ko jūs darāt, kad paliek auksts? Pareizi, velkat kažo-kus! Tad kāpēc savus dārzus rudenos izģērbjat plīkus? Notīrāt visas lapas un nogrābjat katru zāles stiebrīņu? Dārzs rudenī ir jāsaģērbj, tad sliekas un mikroorganismi visu ziemu strādās. Tā izvien vairāk un vairāk sāku inte-rešēties par permakultūru, un nu man Siguldā ir dārzs ar permakultūras iezīmēm.

Pirmo gadu taciņas mulčēju ar zaļu skaidām un dobes ar pļautu zāli. Tas arī, pilsētā dzīvojot, ir visgrūtākais – sagādāt materiālus. Bet noder viss, ko atrodu un izmantoju. Iesaistu draugus un radus – ja kāds pļauj mau-riņu, zina, ka zāli izmest nedrīkst, jāved man. Tas pats ru-deņos – novāc lapas, visas ved man, es lieku uz dobēm. Pēc šādas mulčēšanas es uzreiz sapratu atšķirību – nekas nebija jāravē, praktiski iztiku bez laistīšanas, un raža bija lieliska! Mājinieki, kas sākumā smējās, sāka skatīties ar apbrīnu.

Rudenī sāku pasūtīt peonijas nākamajam gadam, un man radās plāns – vietu, kur pēc gada stādīšu peonijas, noklāju ar sedzējmateriālu (manā gadījumā jumta seguma plāksnes), pa ziemu iznīka visas nezāles un to saknes. Pavasarī uzrušināju, saliku kartupeļus, tiem virsū sienu, visu vasaru liku pļautu zāli. Rudenī noraku kartupeļus un stādiju peonijas. Šādi man kartupeļi staigā pa visu te-ritoriju – kur vien izdomāju, ka būs peonijas.

Pagājušajā pavasarī savu mazdārziņu pārveidoju – saliku palešu apmales (konstrukcija veido gatavu dobi), pa vidu – ģeotekstilu un sabēru šķeldu. Kad kādā «kastītē» novācu ražu, mājinieki tur lika visus dārzeņu atlikumus, bet rudenī tam visam uzbēru biezu lapu kārtu. Sliekas atkal visu ziemu ir strādājušas un tieši dobē ražojušas biohumusu. Tagad atliek tikai uzrušināt un stādīt. Šādi saimniekojot, raža ir fantastiska. Dārzeņi izaug lieli, veselīgi un garšīgi. Darba maz, prieka daudz.

Tiem, kas vēl domā, – nedomājiet, sāciet darīt! Šāds dārzs dod prieku un sargā muguras veselību!

Manam tētim ir 77 gadi. Viņam ir savs «veco ledus-skapju dārzs» – augstās dobes. Arī mans izdomājums, jo kārtīgs permakultūrists izmanto visu, kas pa rokai. «Re-cepte» vienkāšā – ledusskapim apakšā izurbj caurumus. Visu ziemu kastēs, kas ir siltum/aukstumizolētas, ber vir-tuves atkritumus, pavasarī saber vēl kādas nesadalījušās lapas, zariņus no dārza, uzber 20 cm zemes un stāda, ko sirds kāro! Rudenī izņem superīgu melnzemi un sāk pildīt kastes no jauna.»

Tomātus var audzēt arī vecā ledusskapī

Foto no Sarmītes Elstes personga arīva